

ENCYCLOPAEDIA OF IRAN

دانشنامه‌ی شعر: ج ۲

فردوسی و شاهنامه

- مقدمه و تقریظ به قلم فضل الله کاسمی
- اهمیت فردوسی و شاهنامه
- زندگی و خاستگاه فردوسی
- مذهب و مکتب فردوسی
- عرفان و متافیزیک در شاهنامه
- خواب و رؤیا در شاهنامه
- دین‌شناسی تطبیقی در شاهنامه
- زن و خانواده در شاهنامه
- ادله‌ی اثبات دعوی، سوگند و آزمایش ایزدی در شاهنامه
- پند و اندرز در شاهنامه
- آثار شاعران و نویسندگان ایرانی درباره‌ی فردوسی و شاهنامه
- آثار شاعران و نویسندگان اروپایی درباره‌ی فردوسی و شاهنامه
- منظومه‌ی داستانی فردوسی پس از چهارصد سال به زبان‌های اروپایی

سرشناسه: امین، حسن ۱۳۲۷ - ...

عنوان کتاب: فردوسی و شاهنامه/ حسن امین: مقدمه و تقریظ به قلم فضل‌الله کاسمی

مشخصات نشر: تهران: دایرةالمعارف ایران شناسی، ۱۳۸۹

مشخصات ظاهری: ۴۸۰ صفحه

فروست: دانشنامه‌ی شعر، جلد ۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۰۴-۱۱-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: ادبیات فارسی: فردوسی و شاهنامه

شناسه افزوده: کاسمی، فضل‌الله، مقدمه‌نویس

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ ف ۴ ۸۵۶ الف / PIR ۴۴۹۵

رده‌بندی دیویی: ۸۱۷/۲۱ فا

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۱۹۴۵۱۱۹

نوبت و تاریخ چاپ: اول - ۱۳۸۹

انتشارات دایرةالمعارف ایران شناسی

تهران - خیابان انقلاب - اول فلسطین شمالی - پلاک ۳۱۲ (ساختمان مهر)

کدپستی ۱۴۱۶۸

تلفن ۶۶۹۶۸۴۸۸

دورنگار (فاکس) ۶۶۹۶۸۴۸۷

حقوق چاپ و نشر، محفوظ و مخصوص «انتشارات دایرةالمعارف ایران شناسی» است

به نام خداوند جان و خرد
فردوسی و شاهنامه

پروفسور سیدحسین امین

سرپرست علمی دایرةالمعارف ایران شناسی

استاد پیشین کرسی حقوق دانشگاه گلاسگو کالیدونیا

فردوسی و شاهنامه

ناشر: انتشارات دایرةالمعارف ایران شناسی

مدیر تولید: آرش اسدزاده

حروفچینی، صفحه‌آرایی: اعظم دانشجو

تاریخ و نوبت چاپ: ۱۳۸۹ - اول

لیتوگرافی: راد چاپ: ندای ایران صحافی: فردوس

شمارگان: ۴۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۰۴-۱۱-۷

مرکز نشر: انتشارات دایرةالمعارف ایران شناسی

تهران- خیابان انقلاب - خیابان فلسطین شمالی - پلاک ۳۱۲ - (ساختمان مهر)

کدپستی: ۱۴۱۶۸۱۴۵۷۴

تلفن: ۶۶۹۶۸۴۸۸ - دورنگار (فاکس): ۶۶۹۶۸۴۸۷

پست الکترونیک: hafizmonthly@hotmail.com

بها: ۱۴۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

مقدمه و تقریظ: به قلم فضل الله کاسمی	۱۱
--------------------------------------	----

بخش یکم: اهمیت فردوسی و شاهنامه

۱- درآمد	۱۳
۲- اهمیت فردوسی و شاهنامه	۱۵
۳- شاهنامه، حماسه‌ی ملی	۲۳
۴- زیست‌نامه و خاستگاه فردوسی	۳۰
۵- مناسبات و جاودانگی شاهنامه	۳۴
۶- شواهد بر تشیع فردوسی و رواج تشیع در خاستگاه فردوسی	۳۸
۷- بهره‌ی سخن	۴۲

بخش دوم: مذهب و مکتب فردوسی

۱- درآمد	۴۳
۲- خداشناسی و اسلام‌باوری فردوسی	۴۹
۳- تبلور مذهب فردوسی در شاهنامه	۶۶
۴- معتزلی بودن فردوسی	۶۷
۵- شیعی بودن فردوسی	۶۹
۶- اثبات الحاقی بودن ابیات سنی‌گرایانه‌ی شاهنامه	۷۴
۷- اثبات تشیع فردوسی	۸۴
۷-۱- دلایل نقلی	۸۵
۷-۲- دلایل عقلی	۹۴
۸- نقد و نظر در پژوهش دیگران	۹۶
۹- بهره‌ی سخن	۹۹

بخش سوم: عرفان و متافیزیک در شاهنامه

۱- خداشناسی و عرفان در شاهنامه	۱۰۳
۲- نیایش و دعا در شاهنامه	۱۰۵
۳- متافیزیک خواب‌های اهورایی در شاهنامه	۱۰۷
۴- گزارش موردی رؤیاها در شاهنامه	۱۱۰
۴-۱- رؤیاهای دوران اساطیری	۱۱۰

۱۱۶	۲-۴- رؤیاهای دوران تاریخی
۱۱۷	۳-۴- خواب دیگر انوشیروان
۱۲۰	۴-۴- رؤیاهای شخص فردوسی
۱۲۲	۵- بحث در باب عرفان فردوسی
۱۲۲	۱-۵- دعا و نیایش
۱۲۳	۲-۵- خواب و رؤیا
۱۲۴	۶- انتقال حماسه‌ی پهلوانی شاهنامه به حماسه‌های عرفانی
۱۲۵	۱-۶- تأثیر شاهنامه بر مولانا
۱۲۷	۲-۶- تأثیر شاهنامه بر سهروردی
۱۲۸	۳-۶- تأثیر شاهنامه بر دیگر عارفان و پیروان ابن عربی
۱۲۸	۷- بهره‌ی سخن

بخش چهارم: دین‌شناسی تطبیقی در شاهنامه

۱۳۱	۱- تعریف دین
۱۳۲	۲- دین‌شناسی تطبیقی
۱۳۲	۳- تاریخچه‌ی دین‌شناسی تطبیقی
۱۳۴	۴- یافته‌های دین‌شناسی تطبیقی
۱۳۸	۵- ادیان جهان در آینه‌ی شاهنامه
۱۳۹	۱-۵- ادیان ایرانی پیش از زرتشت: کیش مهر
۱۴۰	۲-۵- کیش زرتشتی
۱۴۷	۳-۵- دین مانی
۱۴۹	۴-۵- آیین مزدک
۱۵۳	۵-۵- مسیحیت
۱۶۵	۶- بهره‌ی سخن

بخش پنجم: شاهنامه و تاریخ

۱۶۹	۱- درآمد
۱۷۴	۲- سابقه‌ی تواریخ منظوم فارسی
۱۷۷	۳- بهره‌ی سخن

بخش ششم: زن و خانواده در شاهنامه

۱۷۹	۱- درآمد
۱۸۰	۲- نگرش مثبت ایرانیان به زن

۱۸۴	۳- نگرش منفی ایرانیان به زن
۱۸۶	۴- عشق مذکر
۱۹۰	۵- مطالعه‌ی تاریخی
۲۰۰	۶- بهره‌ی سخن

بخش هفتم: سوگند و آزمایش ایزدی در شاهنامه

۲۰۳	۱- تعریف
۲۰۳	۲- پیشینه‌ی تاریخی
۲۰۴	۱-۲- ایرانیان پیش آریایی
۲۰۴	۲-۲- اعراب پیش از اسلام
۲۰۵	۳-۲- ایران باستان
۲۰۷	فرهنگ غربی / یونانی / رومی / مسیحی
۲۰۹	سوگند در اسلام
۲۲۰	سوگند در شاهنامه

بخش هشتم: آرایه‌های ادبی در شاهنامه

۲۲۳	۱- درآمد
۲۲۳	۲- براعت استهلال
۲۲۴	۳- مبالغه و غلو
۲۲۴	۴- تهکم
۲۲۴	۵- ارسال المثل
۲۲۶	ریشه‌ی امثال سائره
۲۲۸	سابقه‌ی تدوین امثال
۲۲۹	نمونه‌های ارسال المثل
۲۲۹	آرایه‌ی تضمین
۲۳۰	تصرف در ساختار یا واژگان امثال سائره
۲۳۰	جمع‌بندی راجع به امثال سائره
۲۳۱	نمونه‌هایی از ارسال المثل در شاهنامه
۲۳۲	خودستایی و مفاخره در شعر فردوسی
۲۳۵	بهره‌ی سخن

بخش نهم: گزیده‌ی خردنامه‌ی فردوسی

۲۳۷	۱- مقدمه‌ی شاهنامه
-----	--------------------

۲۳۸	۲- ستایش خرد
۲۳۸	۳- آفرینش عالم
۲۳۹	۴- آفرینش مردم
۲۴۰	۵- آفرینش آفتاب
۲۴۰	۶- فراهم آوردن شاهنامه
۲۴۱	۷- پیشینه‌ی خدای نامه‌ها
۲۴۱	۸- داستان ابومنصور دقیقی
۲۴۲	۹- داستان دوست مهربان
۲۴۲	۱۰- ستایش امیرک منصور طوسی
۲۴۳	۱۱- چون و چراى فلسفى
۲۴۴	۱۲- ارزش سخن اندیشیده

بخش دهم: آثار شاعران ایران برای فردوسی

الف. آثار شاعران متقدم

۳۳۱	انوری ابیوردی
۳۳۱	خاقانی شروانی
۳۳۱	نظامی گنجوی
۳۳۲	ظهیر قاریابی
۳۳۲	سعدی شیرازی
۳۳۲	ابن یمین فریومدی
	ب. آثار شاعران معاصر
۳۳۲	ملک الشعرای بهار
۳۳۵	فریدون مشیری
۳۴۰	علی اصغر حکمت
۳۴۲	محمدحسین شهریار
۳۴۷	حسین پژمان بختیاری
۳۵۱	حسین سخنیار (مسرور)
۳۵۴	حبیب یغمایی
۳۵۵	پرویز ناتل خانلری
۳۵۷	بیژن ترقی
۳۵۸	تورج ننگهان
۳۵۹	سید حسن امین
۳۶۴	گلشن آزادی

۳۶۵	محمد حقوقی
۳۷۱	حمید مصدق
۳۷۱	محمود منشی کاشانی
۳۷۳	محمدعلی ریاضی یزدی
۳۷۴	محمد رضا شفیعی کدکنی
۳۷۷	فردوس فراهانی
۳۷۹	علی نظمی تبریزی
۳۸۱	علی موسوی گرمارودی
۳۸۲	مشفق کاشانی
۳۸۳	سید حسن امین
۳۸۵	ادیب برومند
۳۸۶	میر جلال الدین کزازی (زروان)
۳۸۷	عبدالکریم تمنا هروی
۳۸۹	احمد نیکوهمت
۳۹۳	علیرضا شجاع پور
۳۹۵	پوران بهرام

بخش یازدهم: گزیده‌یی از مقاله‌های نویسندگان ایرانی برای فردوسی

۳۹۷	۱- افسانه‌های زندگی فردوسی / دکتر محمدامین ریاحی
۴۰۴	۲- فردوسی و شاهنامه / دکتر منوچهر مرتضوی
۴۱۱	۳- زبان فردوسی / دکتر محمدجواد شریعت
۴۲۱	۴- هدف فردوسی / دکتر شاپور شهبازی (ترجمه: مرجان بقایی)
۴۳۲	۵- جامعه‌ی آرمانی فردوسی دکتر هادی خدیور
۴۳۷	نظریه‌های محققان درباره‌ی شاهنامه محمدتقی سبکدل

بخش دوازدهم: تقلید شاعران از فردوسی

۴۴۱	۱- علی‌نامه
۴۴۱	۲- گرشاسب‌نامه
۴۴۱	۳- بهمن‌نامه
۴۴۲	۴- کوش‌نامه
۴۴۲	۵- فرامرزنامه
۴۴۳	۶- باتوگشسب‌نامه
۴۴۳	۷- برزنامه

۴۴۳	۸- بیژن نامه
۴۴۴	۹- سوسن نامه
۴۴۴	۱۰- شهریار نامه
۴۴۵	۱۱- آذربیزین نامه
۴۴۵	۱۲- منظومه‌ی کک کوهزاد
۴۴۵	۱۳- منظومه‌ی شیرنگ
۴۴۶	۱۴- جهانگیر نامه
۴۴۷	۱۵- سام نامه
۴۴۸	۱۶- شاهنامه‌ی امین

بخش سیزدهم: آثار شاعران و نویسندگان خارجی برای فردوسی

۴۶۳	۱- کلیات
۴۶۳	۲- ترجمه‌ی شاهنامه به زبان‌های شرقی
۶۴۶	۳- ترجمه‌ی شاهنامه به زبان‌های غربی
۴۶۶	۴- منظومه‌ی داستانی «فردوسی پس از چهارصد سال»
۴۶۶	۴-۱- زیست‌نامه‌ی فرانسوا کوپه نویسنده‌ی منظومه
۴۶۷	۴-۲- ترجمه‌ی منثور حکایت چهارصد سال بعد از فردوسی
۴۶۸	۴-۳- ترجمه‌ی منظوم داستان چهارصد سال پس از فردوسی اثر دکتر کاسمی
۴۷۱	بند اول - خون‌ریزی‌های تیمور گورکانی
۴۷۲	بند دوم - منظره‌ی دشت طوس
۴۷۳	بند سوم - گور فردوسی و شکافتن آن به فرمان تیمور
۴۷۴	بند چهارم - منظره‌ی صحرای چین
۴۷۵	بند پنجم - قبر چنگیز و شکافتن آن به دستور تیمور
۴۷۷	کتاب‌شناسی

بخش چهاردهم: بخش لاتین

- ۱- خلاصه‌ی کتاب به انگلیسی
- ۲- متن فرانسه «فردوسی پس از چهارصد سال» به قلم کوپه
- ۳- ترجمه‌ی آلمانی به قلم شهرام انصاری

مقدمه و تقریظ

به قلم: فضل الله کاسمی

کتاب **فردوسی و شاهنامه** به قلم استاد دانشمند جناب پروفسور سیدحسن امین، متضمن تحقیقات منحصر به فرد عالمانه‌ی این استاد و در پایان تجدید چاپ منظومه‌ی بلند «فردوسی پس از چهارصد سال» اثر طبع برادر بزرگ و بزرگوارم زنده‌نام دکتر نصرت‌الله کاسمی است که آن مرحوم آن را به مناسبت جشن هزارمین سال تولد فردوسی در ۱۳۱۳، ساخته بود.

تحقیقات منحصر به فرد استاد پروفسور امین در این کتاب در زمینه‌هایی هم چون اهمیت شاهنامه در ایجاد حس مشترک ملی و حفظ زبان فارسی، اثبات تشیع حکیم ابوالقاسم فردوسی، بررسی ابعاد عرفانی شاهنامه و تأثیر آن بر مولانا و سهروردی، شرح و بسط رؤیاهای صادقه در شاهنامه و ده‌ها مطالب ارزشمند دیگر، توأم با تجدید چاپ و ترجمه‌ی متن فرانسه و آلمانی «فردوسی پس از چهارصد سال» اثر شادروان برادرم استاد دکتر نصرت‌الله کاسمی، این کتاب را به اثری ماندگار تبدیل می‌کند و به همین دلیل این جانب هم خداوند متعال را از توفیق مشارکت خود در چاپ این کتاب، شاکرم.

خوشبختانه کمیسیون فرهنگی سازمان ملل متحد (= یونسکو)، در یکصد و هشتمین نشست اجرایی خود، سال ۲۰۱۰ میلادی (از یازدهم دی ۱۳۸۸ تا دهم دی ۱۳۸۹) را به عنوان سال «هزاره‌ی به پایان رسیدن سرائش شاهنامه»، در فهرست رویدادهای علمی و فرهنگی تاریخ بشر ثبت کرد. به همین مناسبت، در سال ۲۰۱۰ میلادی جشن‌هایی به اهتمام مراجع مختلف فرهنگی در سرتاسر جهان برگزار شده و خواهد شد.

دست‌اندرکاران «جشن‌های هزاره‌ی به پایان رسیدن سرایش شاهنامه»، عبارتند از: سازمان جهانی یونسکو در پاریس (به مدیریت ایرنیا موکوا مدیر کل یونسکو)، کمیسیون ملی یونسکو در ایران (به مدیریت آقای دکتر محمدرضا سعیدآبادی استاد دانشگاه)، مدیریت جهانی و ایرانی یونسکوی اسلامی موسوم به آیسسکو، سازمان میراث فرهنگی (به مدیریت آقای حمید بقایی)، سازمان فرهنگ و ارتباطات (به مدیریت آقای کاظم سجادی مدیر بخش ایرانیان خارج از کشور آن سازمان)، سرای فردوسی (به مدیریت آقای دکتر محمدعلی اسلامی ندوشن)، بنیاد فردوسی (به مدیریت آقای یاسر موحد فرد و همکاری آقایان دکتر جلال‌الدین کزازی، حسن انوشه، مهندس ایرج حسابی و منصور وفایی)، انجمن ادبی ایران (به مدیریت پروفیسور سیدحسن امین) و چندین و چند مؤسسه‌ی دیگر در سه کشور پارسی‌زبان از نه کشور عضو اکو (ایران، تاجیکستان، افغانستان، قرقیزستان، پاکستان، ترکیه، ازبکستان، ترکمنستان و قزاقستان).

چاپ کتاب حاضر با عنوان فردوسی و شاهنامه توسط دایرةالمعارف ایران‌شناسی، خدمتی فرهنگی‌ست که انجام آن مایه‌ی بهره‌مندی همه‌ی پارسی‌زبانان خواهد شد. برای آن که نفع انتشار این کتاب در سطح جهانی بیش‌تر به همگان برسد، منظومه‌ی داستانی فرانسوا کپه به چند زبان دیگر ترجمه شده است تا برای ساکنان کشورهای آلمان، فرانسه و کشورهای انگلیسی‌زبان و مخصوصاً نسل دوم و سوم ایرانیان خارج از کشور هم قابل استفاده باشد.

در خاتمه خداوند را شاکرم که بنده نیز در سایه‌ی علاقه‌ی قلبی‌ام به شعر و ادبیات، تاکنون به لطف الهی موفق شده‌ام تا نه تنها اشعار و مقالات برادر دانشمند مرحوم دکتر نصرت‌الله کاسمی را جمع‌آوری نموده و به‌وسیله‌ی دوست ارجمند جناب آقای مرتضی رسولی با مقدمه‌یی به قلم جناب پروفیسور امین منتشر کنم بلکه با همکاری در نشر این کتاب و آثار مشابه، به قدر استطاعت خود به فرهنگ و ادبیات کشور عزیزمان نیز خدمتی هرچند ناقابل انجام داده باشم. در خاتمه از اعضای محترم سازمان دایرةالمعارف ایران‌شناسی آقای آرش اسدزاده و خانم‌ها اعظم دانشجو و سارا حیدری که در انتشار کتاب حاضر همکاری کردند، کمال تشکر را دارم.

فضل‌الله کاسمی

تهران - تابستان ۱۳۸۸